

38. Η διπλωματία των Βυζαντινών

1. Συζητήστε στην τάξη για τη χρήση της λέξης «διπλωματία» σε εκφράσεις της καθημερινής ζωής και για τη σημασία που αυτή παίρνει κάθε φορά. Γράψτε στον πίνακα που ακολουθεί τρεις τέτοιες προτάσεις.

2. Κάνετε μια αναδρομή στις προηγούμενες ενότητες της φετινής σας ιστορίας και επισημάνετε διπλωματικές δραστηριότητες των Βυζαντινών ή των γειτόνων τους, που αναφέρονται εκεί. Συζητήστε στην τάξη τα αποτελέσματα που αυτές είχαν.

(Εργασία για το σπίτι)

3. Στην ιστορία σας φέτος συναντήσατε αρκετές προσπάθειες των Βυζαντινών για τον εκχριστιανισμό των γειτονικών λαών. Θυμηθείτε κάποιες από αυτές και συζητήστε στην τάξη τη διπλωματική τους σημασία.
4. Από τις πρόσφατες εφημερίδες κάνετε μια συλλογή με τίτλους, εικόνες και πληροφορίες, που αναφέρονται σε διπλωματικές σχέσεις και ενέργειες διαφόρων χωρών σήμερα. Συζητήστε αν κάποιες από αυτές ή παρόμοιές τους συνέβαιναν και στα βυζαντινά χρόνια.
5. Παρατηρήστε τις παρακάτω εικόνες ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. και της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Συζητήστε τη σημασία των γεγονότων αυτών για τις δύο χώρες και σχολιάστε τον ρόλο της διπλωματίας σε αυτά.

1980: Η Ελλάδα εντάσσεται στην Ε.Ο.Κ.

2003: Η Κύπρος γίνεται μέλος της Ε.Ε.

39. Η γυναίκα στη Βυζαντινή κοινωνία

1. Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της βυζαντινής γυναίκας και σχολιάστε όποιες από τις προτάσεις θέλετε.

Γ	Αυτός επιτρεπόταν μετά τα 12 χρόνια τους.
Υ	Η Κασσιανή έγραψε περίφημα τροπάρια και.....
Ν	Με αυτά έπλεκαν και κεντούσαν οι γυναίκες.
Α	Το όνομα της κόρης του Αλέξιου Α« Κομνηνού.
Ι	Έδωσε με τους νόμους του ίσα δικαιώματα στις γυναίκες.
Κ	Πολλές βυζαντινές ασκούσαν αυτό ως επάγγελμα.
Α	Αυτό το πανηγύρι γινόταν από γυναίκες για γυναίκες.

2. Ο αποκλεισμός των Βυζαντινών γυναικών από την εκπαίδευση ήταν η πιο σοβαρή διάκριση εις βάρος τους. Συζητήστε στο σπίτι με τους γονείς, τους παππούδες και τις γιαγιάδες σας και ζητήστε πληροφορίες για την εκπαίδευση των γυναικών στα δικά τους χρόνια.
3. Διαβάστε το απόσπασμα από το δημοτικό τραγούδι του «νεκρού αδελφού», που έχει βυζαντινές ρίζες και αναφέρεται στην ανατροφή και τη ζωή της γυναίκας στο Βυζάντιο. Συζητήστε τα σημεία που σας κάνουν εντύπωση. Γιατί άραγε ο Κωνσταντίνος μόνο συμφωνούσε να γίνει αυτός ο γάμος;

«Μάνα με τους ενιά σου γιους και με τη μια σου κόρη,
την κόρη τη μονάκριβη την πολυαγαπημένη,
την είχες δώδεκα χρονών κι ο ήλιος δεν την είδε.
Στα σκοτεινά την έλουζες, στ' άφεγγα τη χτενίζεις,
στ' άστρι και στον Αυγερινό χτενίζεις τα μαλλιά της.

Προξενητάδες¹ ήρθαν από τη Βαβυλώνα
να πάρουνε την Αρετή εκεί μακριά στα ξένα.
Οι οκτώ αδελφοί δε θέλουνε κι ο Κωνσταντίνος θέλει:
-Μάνα μου, κι ας τη δώσουμε την Αρετή στα ξένα,
στα ξένα εκεί που περπατώ, στα ξένα που γυρίζω,
να 'χω κι εγώ παρηγοριά, να 'χω κι εγώ κονάκι²».

4. Παρατηρήστε τις εικόνες **1**, **2** και **3**, διαβάστε τα κείμενα **4**, **6** και **7**. Έχοντας υπόψη όλα τα παραπάνω:
→ Κάνετε σύγκριση της ζωής, της δραστηριότητας και της κοινωνικής θέσης των γυναικών στα βυζαντινά χρόνια και σήμερα.

¹ **προξενητής**: μεσολαβητής για τον γάμο.

² **κονάκι**: σπίτι, τόπος για να μένω.

40. Η βυζαντινή τέχνη

1. Στα φετινά σας μαθήματα συναντήσατε όλες σχεδόν τις μορφές της βυζαντινής τέχνης (**αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική, μικρογραφία και μικροτεχνία**). Ποιες από αυτές νομίζετε ότι έχουν **ρίζες και στην αρχαιότητα** και ποιες αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα στο Βυζάντιο;
2. Κάνετε μια **αναδρομή** στα φετινά σας μαθήματα που αναφέρονταν στη **βυζαντινή τέχνη** και συζητήστε σε ομάδες για:
 - Τις επιδράσεις που δέχτηκε από την αρχαία ελληνική και τη ρωμαϊκή παράδοση.
 - Τους τεχνίτες που την υπηρέτησαν, στις διαφορές μορφές της.
 - Τα χρήματα και τα μέσα που διατέθηκαν γι' αυτή.
 - Τις περιόδους (Ιουστινιανού, μακεδονική, κ.ά.) που αυτή διακρίθηκε ιδιαίτερα.
 - Τους χώρους που αναπτύχθηκε και διασώθηκε έως σήμερα.
 - Τη σημασία της για την Ελλάδα και την ανθρωπότητα.
3. Ο Στήβεν Ράνσιμαν, ένας διάσημος Άγγλος ιστορικός, που αφιέρωσε τη ζωή του στην έρευνα και μελέτη του βυζαντινού πολιτισμού, γράφει:

«**Το Βυζάντιο, με τα έργα της τέχνης του, άφησε στον κόσμο τη μεγαλοπρεπέστερη και διαρκέστερη κληρονομιά του**».

- Παρατηρήστε τις εικόνες του μαθήματος και συζητήστε στην τάξη την επαινετική, για τα έργα της βυζαντινής τέχνης, γνώμη του.
 - Πώς νιώθετε εσείς όταν ξένοι επιστήμονες, πολιτικοί ή απλοί άνθρωποι εκφράζουν επαίνους για την πατρίδα μας και τον πολιτισμό της; Τι χρέος έχουμε για τη μεγάλη αυτή κληρονομιά, που άφησαν οι πρόγονοί μας σε μας και την ανθρωπότητα;
4. Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της **βυζαντινής τέχνης**.

B	Ο παλαιότερος από τους ρυθμούς των εκκλησιών.
Υ	Αυτοί εκφράζουν τη βυζαντινή μουσική τέχνη.
Z	Δικό τους έργο ήταν η διακόσμηση των εκκλησιών.
A	Έτσι λεγόταν η απεικόνιση ιερών προσώπων.
N	Σ' αυτούς αφιερώθηκε μεγάλο μέρος της τέχνης.
T	Είναι ονομαστές οι ψηφιδωτές.....της Ραβέννας.
I	Τέτοιος τόπος θεωρείται το Άγιο Όρος.
N	Με αυτά ύφαιναν, έπλεκαν και κεντούσαν οι γυναίκες.
H	Αυτοί διοικούσαν και διοικούν τα μοναστήρια.
T	Αυτοί έχτισαν τα θαυμαστά βυζαντινά κτίσματα.
E	Για τη λατρεία τους προκλήθηκε μεγάλος διχασμός.
X	Τα απαραίτητα υλικά των ζωγράφων.
N	Σε κάποια... του Αιγαίου σώζονται βυζαντινές εικόνες.
H	Αυτοί υπηρετούσαν τη θεατρική τέχνη.

5. Χωριστείτε σε μικρές ομάδες, αναζητήστε τα υλικά που θα χρειαστείτε και προσπαθήστε να φτιάξετε μια «ψηφιδωτή» εικόνα, χρησιμοποιώντας για ψηφίδες σπόρους (φακές, φασόλια, σουσάμι, σιτάρι, κ.ά.). **Κάνετε πρώτα το σχέδιό της.**

41. Η παιδεία στο Βυζάντιο

1. Στο κείμενο αναφέρεται ότι **«στη διάρκεια της εικονομαχίας τα εκκλησιαστικά σχολεία έπαψαν να λειτουργούν»**. Το κείμενο-πηγή 5 βεβαιώνει ότι και τα χρόνια που ακολούθησαν την άλωση της Πόλης από τους Φράγκους (1204), **«ήταν περίοδος δοκιμασίας για την εκπαίδευση»**.

Διαβάστε τα σχετικά αποσπάσματα και συζητήστε τις επιπτώσεις που έχουν για την εκπαίδευση μιας χώρας οι **εσωτερικές διαμάχες** και οι **εξωτερικές κατοχές**. Κάνετε συγκρίσεις με παρόμοιες περιπτώσεις της εποχής μας.

2. Παρατηρήστε τις εικόνες 1 και 4, διαβάστε το κείμενο-πηγή 3 και συζητήστε την προσφορά του Πανεπιστημίου στη βυζαντινή εκπαίδευση. Σχολιάστε ακόμη την παρουσία ξένων σπουδαστών σ' αυτό καθώς και τη διπλωματική σημασία του γάμου, κάποιων από αυτούς, με βυζαντινές γυναίκες.

3. Πώς κρίνετε τη λειτουργία «καλά οργανωμένων» **βιβλιοθηκών** και **εργαστηρίων αντιγραφής** στις σχολές και στα μοναστήρια του Βυζαντίου; Σε ποια βιβλία νομίζετε ότι έδιναν προτεραιότητα για την αντιγραφή τους; Ποια σημασία έχει η διάσωση των έργων αυτών για την Ελλάδα και την ανθρωπότητα;

4. Διαβάστε την 3^η **παράγραφο** του αρχικού κειμένου του μαθήματος και το κείμενο που ακολουθεί. Πώς δικαιολογείτε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Πατριάρχη **Φωτίου** και των άλλων βυζαντινών κληρικών να διασώσουν τα έργα των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και να τα διδάξουν στις σχολές τους; Ωφέλησαν με τις ενέργειές τους αυτές τον χριστιανισμό;

Ποιος ήταν ο Πατριάρχης Φώτιος

Ο Φώτιος έζησε στα χρόνια της μακεδονικής αναγέννησης. Σπούδασε θεολογία και φιλοσοφία και διακρίθηκε ως καθηγητής στο Πανεπιστήμιο και την Πατριαρχική σχολή, ως συγγραφέας βιβλίων και ως πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη. Δικές του ήταν οι ιδέες και οι πρωτοβουλίες για:

- τον εκχριστιανισμό των Σλάβων,
- τη μελέτη και τη διάσωση των έργων των αρχαίων Ελλήνων,
- την ανεξαρτησία της ανατολικής εκκλησίας από τη δυτική.

Οι αιώνες που πέρασαν δικαίωσαν το έργο του και όλοι σχεδόν οι ιστορικοί σήμερα τον θεωρούν ως **την πιο σημαντική μορφή του βυζαντινού κόσμου**.

42. Η γλώσσα των βυζαντινών

- Υπάρχει σήμερα διαφορά ανάμεσα στην **ομιλούμενη** ελληνική γλώσσα και στη **γραπτή** των υπηρεσιών του κράτους; Διαβάστε στην τάξη κάποιο οδηγητικό κείμενο του ΥΠΕΠΘ ή άλλης υπηρεσίας και συζητήστε το θέμα.
- Διαβάστε στο παρακάτω βυζαντινό κείμενο τις συμβουλές προς τους αμπελουργούς και προσπαθήστε να καταλάβετε το νόημά τους. Επισημάνετε τις λέξεις που υπάρχουν στο κείμενο και είναι ίδιες με τις σημερινές και υπογραμμίστε όσες δεν έχετε ξανακούσει ή συναντήσει.

Η των αμπέλων φύτευσις

«Διάφοροι μεν εισίν οι καιροί της των αμπέλων φυτεύσεως. Τινές μεν μετά τον τρυγητόν φυτεύουσιν, όταν τα φύλλα των αμπέλων απορρή, τινές δε του έαρος (της άνοιξης) αρχομένου. Συ δε τω Φθινοπώρω φύτευε πάσαν φυτείαν εν τοις μη αρδευομένοις τόποις, μάλιστα δε την άμπελον. Φυτευτέον δε σοι τα κλήματα μήτε εκ νεοφύτων αμπέλων, μήτε εκ γεγηρακυιών, αλλά εκ των ακμαιοτάτων και πολυοφθάλμων».

Μιχαήλ Ψελλός, *Περί γεωργικών* (10ος αιώνας)

- Παρατηρήστε την εικόνα **1** και διαβάστε τον ψαλμό-πηγή **1.α** (6ος αιώνας). Διαβάστε ακόμη το βιογραφικό κείμενο-πηγή **3** του Πτωχοπρόδρομου για την εκπαίδευσή του (12ος αιώνας) και απαντήστε:
 - Ποιο από τα δύο κείμενα σας είναι περισσότερο κατανοητό;
 - Είναι φανερό στη γλώσσα τους η διαφορά των έξι αιώνων, που υπάρχει ανάμεσα στον χρόνο γραφής τους;
 - Υπάρχουν σ' αυτά λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούμε και σήμερα;
- Το παρακάτω κείμενο-πηγή είναι γραμμένο σε ΜΕΓΑΛΟΓΡΑΜΜΑΤΗ και μικρογράμματα γραφή. **Εκτιμήστε** τις δυσκολίες καθενός είδους γραφής και διατυπώστε τη δική σας προτίμηση γι' αυτά.

ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ

«ΟΣΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΧΤΙΖΟΥΝ ΤΟΙΧΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΜΑΡΕΣ, ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΟΥΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΧΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΟΥΣ. ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΝΑ ΜΗ ΓΙΝΟΥΝ ΣΑΘΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΛΟΞΑ ΚΑΙ ΑΝΙΣΑ. ΔΙΟΤΙ ΕΑΝ ΑΥΤΑ ΓΚΡΕΜΙΣΤΟΥΝ ΠΡΙΝ ΠΕΡΑΣΟΥΝ ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ, ΧΩΡΙΣ ΘΕΟΜΗΝΙΑ, Ο ΤΕΧΝΙΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΟΥΤΑΙ ΝΑ ΤΑ ΞΑΝΑΧΤΙΣΕΙ ΜΕ ΔΙΚΕΣ ΤΟΥ ΔΑΠΑΝΕΣ».

Οι υποχρεώσεις των οικοδόμων

«Όσοι εργαζόμενοι χτίζουν τοίχους και καμάρες, πρέπει να έχουν εμπειρία και να προσέχουν για την ασφάλειά τους. Τα θεμέλια να μη γίνουν σαθρά και τα κτίσματα λοξά και άνισα. Διότι εάν αυτά γκρεμιστούν πριν περάσουν δέκα χρόνια, χωρίς θεομηνία, ο τεχνίτης υποχρεούται να τα ξαναχτίσει με δικές του δαπάνες».

Επαρχιακό βιβλίο, XXII.4

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ

1. Τι σημαίνει η φράση «**διαίρει και βασίλευε**»; Ποιοι την εφάρμοσαν πρώτοι και για ποιους λόγους; Σχολιάστε τα αποτελέσματα της εφαρμογής της στην Ελλάδα.

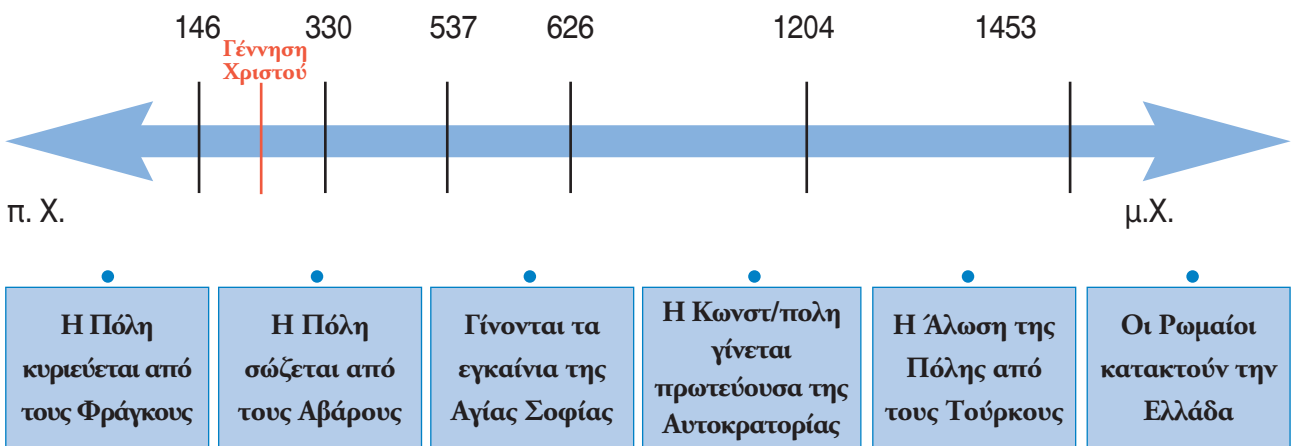
2. Αριθμήστε τα γεγονότα (από 1 έως 10) με τη χρονική σειρά που αυτά έγιναν:

	Ο Ηράκλειος εκστρατεύει κατά των Περσών.
	Ο Ιουστινιανός κτίζει την Αγία Σοφία και μεγαλώνει το Βυζαντινό κράτος.
	Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους (1453 μ.Χ.).
	Η πρωτεύουσα μεταφέρεται από τη Ρώμη στο Βυζάντιο.
	Η Αυτοκρατορία χωρίζεται σε ανατολικό και δυτικό ρωμαϊκό κράτος (395 μ.Χ.).
1.	Οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα (146 π.Χ.).
	Η Πόλη απελευθερώνεται από τον Αλέξιο Στρατηγόπουλο (1261 μ.Χ.).
	Ο Λέων Γ΄, ο Ίσαυρος σώζει την Πόλη από τους Άραβες (717 μ.Χ.).
	Το Βυζάντιο φτάνει σε μεγάλη ακμή στα χρόνια της Μακεδονικής Δυναστείας.
	Οι Φράγκοι κυριεύουν την Κωνσταντινούπολη (1204).

3. Αντιστοιχίστε τις **ιστορικές έννοιες** της πρώτης στήλης με τις σχετικές τους ή τις αντίθετές τους που υπάρχουν στη δεύτερη.

ακμή	•	•	πολιορκία
άλωση	•	•	αναρχία
ένωση εκκλησιών	•	•	απελευθέρωση
ανεξιθρησκία	•	•	σχίσμα των εκκλησιών
διοίκηση	•	•	υποτέλεια
προνόμια	•	•	παρακμή
ειρήνη	•	•	φανατισμός
εικονομαχία	•	•	πόλεμος
διπλωματία	•	•	συμμαχία
ηγεμονία	•	•	σύγκρουση

4. Συνδέστε τα παρακάτω ιστορικά γεγονότα με τη χρονολογία που αυτά συνέβησαν:

5. Βάλτε X στο ορθογώνιο της έννοιας με την οποία σχετίζεται καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις και δικαιολογήστε την επιλογή σας.

Ενέργεια	Νομοθεσία	Διοίκηση	Οικονομία
Η αυτοκρατορία χωρίστηκε σε Θέματα.			
Οι γεωργοί αύξησαν την παραγωγή προϊόντων.			
Οι νόμοι εκσυγχρονίστηκαν και συγκεντρώθηκαν.			
Περιορίστηκε ο αριθμός των υπαλλήλων.			
Αναπτύχθηκε πολύ το εμπόριο μεταξωτών.			
Γράφτηκαν και νέοι νόμοι, οι «Νεαρές».			
Οι νόμοι εφαρμόζονται δίκαια για όλους.			
Η Κρήτη ελευθερώθηκε από τους πειρατές.			
Οι δρόμοι της θάλασσας έμειναν ανοιχτοί.			
Τα εμπόριο πέρασε στα χέρια των Βενετών.			

6. Οι βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν τη **διπλωματία** για να διατηρούν ειρηνικές σχέσεις με τους γειτονικούς και τους άλλους λαούς. Ποιες από τις παρακάτω ενέργειές τους θεωρείτε διπλωματικές και ποιες όχι; Βάλτε ένα **ναι** ή ένα **όχι** μπροστά από κάθε μία.

	Παραχωρούσαν προνόμια στους αρχηγούς τους.
	Τους πρόσφεραν πολύτιμα δώρα, τίτλους και αξιώματα.
	Έστελναν ιεραπόστολους και εκχριστιάνιζαν τον λαό τους.
	Ανέπτυσσαν εμπορικές σχέσεις μαζί τους.
	Έδιναν χρήματα κι έστρεφαν τον ένα αντίπαλό τους εναντίον του άλλου.
	Τους πολεμούσαν με τον στρατό και τα καράβια τους.
	Χρησιμοποιούσαν το υγρό πυρ εναντίον τους.
	Πάντρευαν τις πριγκίπισσές τους με ξένους άρχοντες ή διαδόχους τους.
	Τους έκαναν μισθοφόρους στον Βυζαντινό στρατό.
	Δέχονταν παιδιά των αρχόντων τους στο Πανεπιστήμιο της Πόλης.

7. Γράψτε πλάι σε κάθε πρόσωπο του πίνακα μια σύντομη πρόταση για μια ενέργειά του, που έμεινε ιστορική.

Κωνσταντίνος	
Θεοδόσιος	
Ιουλιανός	
Ιουστινιανός	
Αυτοκράτειρα Θεοδώρα	
Ηράκλειος	
Λέων Γ΄, ο Ίσαυρος	
Διγενής Ακρίτας	
Βασίλειος Β΄	
Πατριάρχης Φώτιος	
Αυτοκράτειρα Ευδοκία	
Φλαντανελλάς	
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος	
Νικηφόρος Φωκάς	

8. Διαλέξτε και κυκλώστε τα 3 από τα 10 **γεγονότα-κλειδιά** του παρακάτω πίνακα, που τα θεωρείτε πιο σημαντικά από τα άλλα. Δικαιολογήστε και σχολιάστε την επιλογή σας.

1	Το «Διάταγμα της ανεξιθρησκίας» (Μεδιολάνων).
2	Η μεταφορά της πρωτεύουσας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη.
3	Η ασφάλιση της Πόλης με «άπαρτα» τείχη.
4	Η ανακήρυξη του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας του κράτους.
5	Το (ξανα)χτίσιμο της Αγίας Σοφίας από τον Ιουστινιανό.
6	Η επικράτηση της ελληνικής γλώσσας στη διοίκηση και τη νομοθεσία.
7	Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων και των Ρώσων από τους Βυζαντινούς.
8	Η παραχώρηση προνομίων στους Βενετούς και τους Γενουάτες.
9	Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1204).
10	Η Άλωση της Πόλης από του Οθωμανούς Τούρκους (1453).

9. Βάλτε **Σ** στις ενέργειες των Ρωμαίων ή Βυζαντινών που σας βρίσκουν σύμφωνους και **Δ** σε όσες διαφωνείτε. Δικαιολογήστε την επιλογή σας.

	Ο Ρωμαίοι μετέφεραν στη Ρώμη πολλά ελληνικά έργα τέχνης.
	Πολλοί Έλληνες δάσκαλοι δίδαξαν ελληνικά στους Ρωμαίους και τα παιδιά τους.
	Ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος υπέγραψαν το «διάταγμα της ανεξιθρησκίας».
	Φανατικοί χριστιανοί κατέστρεψαν πολλά αρχαία αγάλματα και μνημεία.
	Ο Ιουστινιανός έκλεισε τη Φιλοσοφική σχολή της Αθήνας.
	Ο Πατριάρχης Σέργιος έδωσε τους θησαυρούς της Εκκλησίας στον Ηράκλειο.
	Στα βυζαντινά σχολεία φοιτούσαν μόνο αγόρια.
	Στις σχολές του Βυζαντίου φοιτούσαν και μαθητές από άλλες χώρες.
	Ο σουλτάνος φέρθηκε με σεβασμό στον αυτοκράτορα Ρωμανό Διογένη.
	Οι Φράγκοι κατακτητές μετέφεραν στη Δύση πολλούς θησαυρούς της Πόλης.
	Ο Αλέξιος Στρατηγόπουλος ανάκτησε την Πόλη, αναίμακτα (χωρίς νεκρούς).
	Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος δε δέχτηκε να παραδώσει την Πόλη και να σωθεί.

Αγαπητά μας παιδιά,

Σας ευχόμαστε καλό καλοκαίρι και καλή συνέχεια του ιστορικού σας ταξιδιού στην Στ΄ τάξη. Θυμηθείτε μόνο, μαζί με το βιβλίο σας, να κρατήσετε και αυτό το τετράδιο εργασιών σας. Και τα δύο μαζί έχουν μεγαλύτερη αξία!

Οι συγγραφείς